

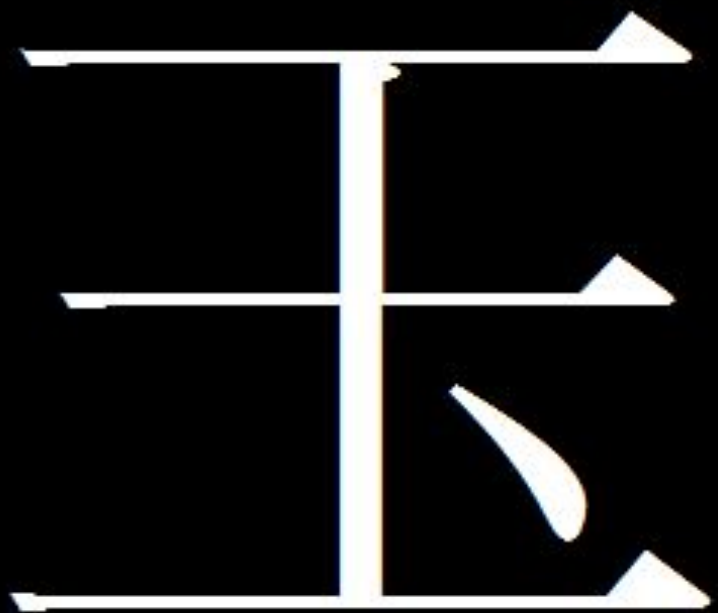

Нефрит в мистецтві Китаю

Роботу виконала
студентка 23 групи мистецького факультету
КДПУ імені В. Винниченка
Беленчук Богдана

Нефрит (юй 玉) займає виняткове місце в мистецтві Китаю, вважаючись «національним каменем», що перевершує всі інші природні коштовності, включаючи благородні метали. Про це свідчить крилатий вислів: «золото має ціну, нефрит же безцінний». У китайській культурі нефрит від початку наділявся особливими властивостями і символічними значеннями.

По-перше, він перебував в нерозривному зв'язку з інститутом верховної влади: саме з юй (а не золота) робили найважливіші царські, а потім і імператорські регалії, а також регалії вищих сановників. Початкова семантична єдність юй і верховної влади відбилася в графічній композиції цього ієрогліфа, відрізняється від графіки ієрогліфа «цар» (ван 王) лише наявністю додаткової риси в правому нижньому кутку.

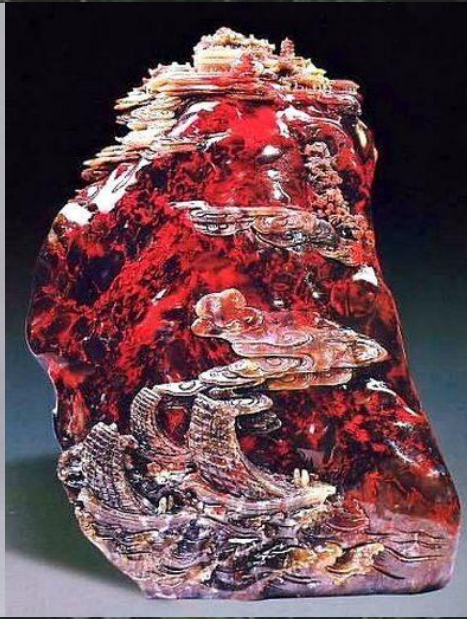
По-друге, юй вважався божественним каменем, здатним дарувати безсмертя. Таке його осмислення чітко проявляється в даоській (дао-цзяо, див. Даосизм) термінології, що передає вірування, теорії і практики, пов'язані з ідеєю здобуття безсмертя. Показова присутність цього ієрогліфа в титулах багатьох даоських божеств, наприклад, Юй-Нюй 玉女 (Нефритова дівка), Юй-хуан 玉皇 (Нефритовий імператор, см. Нефритовий імператор).

По-третє, з юй асоціювалися чотири основних морально-етичних чесноти особистості, сформульовані в конфуціанській типології «п'яти благих якостей» (у де 五德).

М'який блиск каменю і його внутрішнє тепло співвідносилися з гуманністю (жень 仁); його прозорість, що являє колір і природну структуру, - з внутрішньою чистотою людини і вірністю (сінь 信); мелодійне звучання, яке видається при ударі по ньому, - з мудрістю / розумністю (чжи 智); твердість - з мужністю і вірністю обов'язку (і 義). Крім того, юй виступає універсальною для китайської культури естетичної категорією, слугує метафорою зовнішньої досконалості предметів, явищ і вигляду людини.

Природні особливості нефриту знайшли відбиток в їх китайської типології, заснованій на універсальній для культури Китаю хроматичній гамі - «п'ять кольорів» (у се 五色). Відповідно нефрити підрозділяються на білі з жовтуватим відтінком (бай юй 白玉), порівнювані в оригінальних джерелах з кольором баранячого сала; жовті з коричневим відливом (хуан юй 黃玉) - «кольору варених каштанів»; червоні (хун юй 紅玉) - «кольору півнячого гребеня»; чорні (хей юй 黑玉), «подібні лакового покриття»; і зелені (цин юй 青玉).

Колір нефриту мав вирішальне значення в царських регаліях і ритуальних предметах, які повинні були відповідати космологічній колірній символіці, що характеризує ту чи іншу пору року. Так, відповідно до древнього ритуально-етикетного укладу (ван чжи 玉制), навесні государ повинен був носити прикраси і використовувати предмети з зеленого нефриту, влітку - з нефриту червоного кольору і т.д.

У ювелірній справі особливо цінувалися нефрити білого, блідо-зеленого і попелясто-зеленого (Цинхая юй 青灰玉) кольору, останній в уявленні європейців має дещо вульгарне, але точне образне позначення - «колір плювка».

Історія китайського мистецтва поводження з нефритом походить від епохи неоліту. У межах VI-III тис. до н.е. на території Китаю встановлено перебування декількох культурних спільнот, представники яких

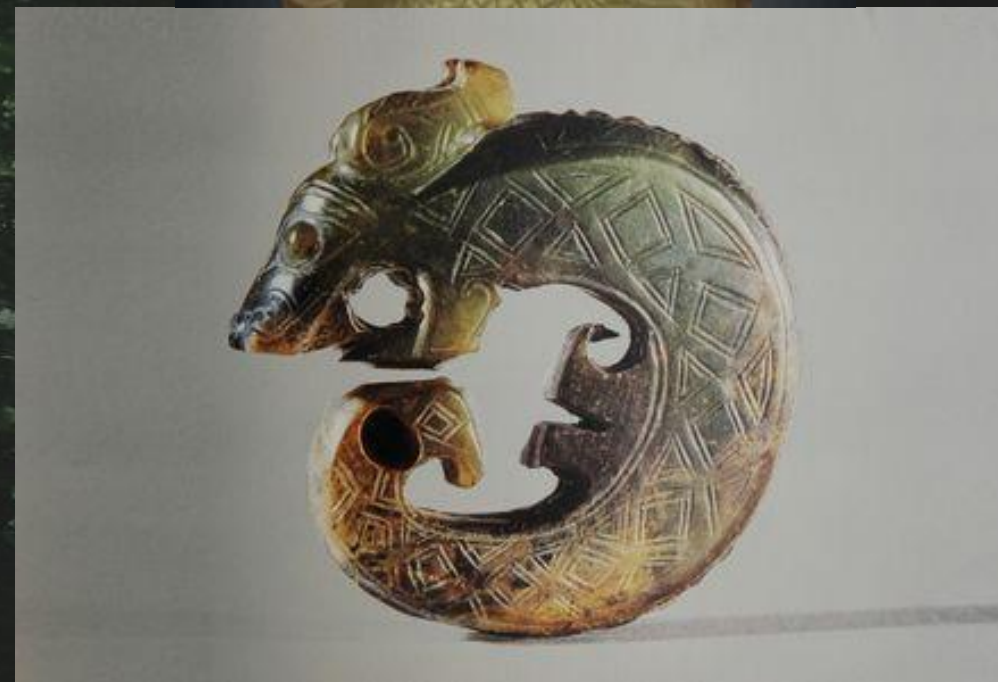
настільки активно використовували нефрит для виготовлення прикрас і предметів ритуального призначення (в тому числі похоронного інвентарю), що деякі вчені пропонують називати їх «нефритовими».

«Хмарні підвіски» (юнь пей 雲佩) уявляють собою невеликі пластини (8,8 × 4,3; 9,7 × 5 см), по абрису нагадують хмару або, в ряді випадків, обрис голови фантастичної істоти. Їх поверхня зазвичай покрита ледь виступаючими над рівнем фону рельєфними візерунками, в яких іноді вгадується полібність зооморфної личини.

Підвіски другого типу (3,9 × 3,6 × 0,7, 10,5 × 6,9 × 0,3, 10,1 × 7,4 × 1,5 см) відтворюють згорнуту півкільцем фігуру істоти, схожої на черв'яка або змію з головою, що віддалено нагадує морду свині. Завдяки цьому поєднанню вони називаються в науковій літературі зображеннями «свинячо-драконів» (чжу-лун 豬龍). Можна почути припущення, що Чжу-лун є одним з можливих витоків пізнішого образу китайського дракона (лун 龍).

Каменерізне мистецтво епохи Шан-Інь і першої половини епохи Чжоу 周 (XI-III ст. до н.е.) в основному залишалось в рамках техніко-художніх прийомів, освоєних неолітичними майстрами: речі, як і раніше гравірувалися або прикрашалися орнаментом в низькому рельєфі, виконуючий різьбленням і вибіркової шліфуванням.

Диск би.
Нефрит, різьба.
Епоха Чжоу

Спадкоємицею каменерізної справи культури Лянчжу стала виникша на території Шаньдунського півострова спільність Луншань (Луншань Веньхуа 龍山文化, III тис. до н.е.), з якою в даний час пов'язують початкову стадію формування в Китаї державності. Найприкметнішими знахідками визнані пластини (бл. 5×4 см) у вигляді голів зооморфно-фантастичних істот, увінчаних рогами або специфічними головними уборами.

Крім статуєток, у поховальному інвентарі Фу-хао числиться 790 шматків необробленого каменя і нефритових виробів інших типів, включаючи 37 шпильок для волосся і три гребеня, кожна з прикрас багато орнаментована.

Один з найбагатших комплектів IX-VIII ст. до н.е., що нараховує понад півсотні предметів, був виявлений (1991-1993) в похованні князівської пари, на території археологічного комплексу Тяньма 天馬 (південний захід суч. пров. Шаньсі). У цьому комплекті були наявні ритуальні предмети, підвіски у вигляді силуетних зооморфних і антропоморфних зображень, складені плательні і шийні прикраси і мініатюрна пластика.

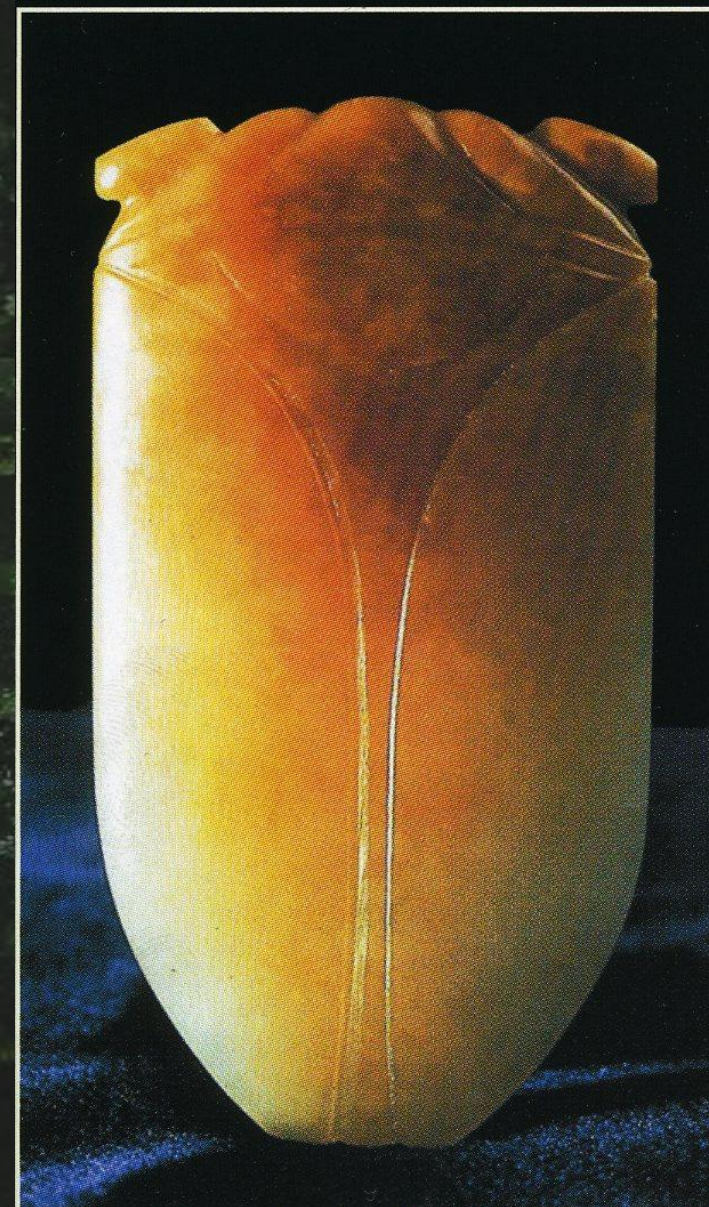

«Каплевидний візерунок», що складається з гуртків, належить, швидше за все, до робіт по металу, копіюючи литий зерноподібний орнамент, характерний для декору стародавніх бронзових посудин. Крім того, в каменерізній справі стала широко використовуватися ажурна техніка і поглиблена різьблення (інталію), що дозволило створювати досить складні композиції, насичені орнаментальними деталями.

Перераховані техніко-художні прийоми отримали подальший розвиток в епохи Хань (III в. до н.е. - III ст. н.е.) і Шести династій (Лю-чао, III-VI ст.).

В епоху Північна Сун (Бей Сун 北宋, 960-1127) виробництво різьблених нефритів скоротилося, причину чого можна бачити не тільки в зменшенні імпорتنих поставок каменю в результаті втрати контролю Китаю над транзитними торговельними маршрутами, але і зростаючий інтерес ювелірів до благородних металів і іншим художнім матеріалами.

Завершальна стадія розвитку традиційного китайського каменерізної справи співвідноситься з першою половиною доби Цін 清 (1644-1911), яка відзначилася черговим сплеском популярності нефриту.

Нефрити існують в природі і в вигляді великих брил, які можна, однак, вважати унікальним, а не рядовим явищем. Відомі два вирізані з таких брил «винних кубка». Один з них, чорного кольору (висота 66 см, діаметр гирла 1,5 м), був виконаний ще в епоху Юань. Його зовнішня поверхня прикрашена барельєфними зображеннями риб, драконів і морських чудовиськ, пустуючих серед хвиль.

Жадеїт

Нефрит

На додаток до нефриту, в китайському каменерізній справі широко використовувалися «псевдонефрити», які, як правило, теж називаються юй. Найбагатішим з них є жадеїт (твердий піраксен) - мінерал, що має, як і нефрит, метаморфічне походження, але іншу хімічну структуру, до складу якої входять силікат натрію і алюміній.

Дякую за увагу!

